

آزادی، حقوق بشر و مردم سالاری

سلطنت را «قانوناً»!! در خاندان خودش موروثی کرد!

۲- در قانون اساسی آمده بود که شاه ایران باید از مادری ایرانی متولد شده باشد. رضاشاه وقتی برای پسر و ولی‌عهدش، یک شاهزاده‌خانم مصری (فوزیه) را به زنی گرفت، به مجلس دستور داد که قانونی بگذرانند و به این زن مصری «صفت ایرانی» بدهند، تا در آینده، پسر این عروس خانم مصری بتواند در ایران شاه شود.

این دور باطل یعنی حفظ ظاهر و حذف محتوای قانون اساسی، در عصر محمدرضاشاه هم تکرار شد. محمدرضاشاه پس از استعفا پدش در شهریور ۱۳۲۰، به تمکین از قانون اساسی مشروطیت مجبور شد، اما بعد در مقام تغییر قانون اساسی برآمد و در نهضت ملی کردن صنعت نفت به رهبری زنده‌یاد دکتر محمد مصدق، از مواضع و منافع ملی فاصله گرفت و پس از شکست توطئه‌اش، در ۲۵ مرداد ۱۳۳۲ از ترس از ایران گریخت و با کودتای انگلیسی - امریکایی ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ به ایران بازگشت و سرانجام با حمایت امریکا دست به «انقلاب شاه و مردم» زد و به تعبیر خودش برای برقراری «دموکراسی شاهنشاهی»!، دوازده - سیزده «اصل انقلاب سفید» را با بوق و کرنا تبلیغ کرد. بهترین دلیل بر عدم موفقیت «دموکراسی شاهنشاهی» این بود که مردم ایران در ۱۳۵۷ با شعار، «آزادی، استقلال، جمهوری اسلامی» با اکثریت قاطع به انقلاب پیوستند.

در پاییز ۱۳۵۷ محمدرضاشاه پهلوی خود بر صفحه‌ی تلویزیون ملی ایران ظاهر شد و به ملت گفت: «من هم صدای انقلاب شما را شنیدم». این اعتراف، دروغ نبود. اما تجربه‌ی هفتاد سال جنگ و گریز و آزمون و خطای جامعه‌ی ایرانی در مسیر تلاش برای آزادی و مردم‌سالاری، به شهروند ایرانی ثابت کرد که قییم نمی‌خواهد، دوست دارد که از آزادی و حقوق بشر برخوردار شود و در مدیریت کلان جامعه مشارکت داشته باشد. چنین بود که شاه در ۲۶ دی ۱۳۵۷ مجبور شد ایران را ترک کند.

ملت ایران برای گذار از سلطنت به جمهوریت، هزینه‌ی گران پرداخت. به باور من نسلی که در انقلاب مشارکت کرد و با براندازی رژیم شاهنشاهی، به جمهوریت رأی داد، اشتباه نکرد؛ اما جوهر جمهوریت را شناخت و در التهاب انقلاب و جنگ، اولین شعار انقلاب یعنی «آزادی» را رها کرد و در قالب «جمهوریت اسلامی» به رسوبات ذهنی و منش‌های سیاسی پیش از جمهوریت پناه برد. نسل امروز باید از گذشته عبرت بگیرد؛ اما مایوس نباید شد و برای آزادی، حقوق بشر و مردم‌سالاری هم‌چنان باید قاطعانه فداکاری کرد.

زنده‌باد آزادی! برقرار باد حقوق بشر و مردم‌سالاری.

■ حسن امین

□ آزادی، حقوق بشر و عدالت، پایه‌ی همه‌ی فضیلت‌های انسانی‌ست و صد البته این حقوق هم - مثل هر حق دیگری - گرفتنی‌ست، نه دادنی. مردم ایران با مبارزات خود در ۱۲۸۵ نظام سیاسی ایران را از استبدادی به مشروطه‌ی سلطنتی و در ۱۳۵۷ از سلطنتی به جمهوری تبدیل کردند.

در انقلاب مشروطیت، متولیان سنت و دیانت با اندیشه‌های ضد استبدادی و عدالت‌خواهی همراه شدند. حاصل ائتلاف نیروهای روشنفکری و سنتی در حذف استبداد، صدور فرمان مشروطیت بود. اما این انقلاب، ناقص بود. پایه‌ها و مایه‌های عملی دموکراسی در ایران ایجاد نشد.

برآمدن رضاشاه پهلوی در کودتای اسفند ۱۲۹۹، حاصل حمایت استعمار خارجی از «دیکتاتوری صالح» داخلی بود.

رضاشاه پهلوی، از تأثیرگذارترین شاهان ایران بود و در جهت تبدیل جامعه‌ی سنتی / دهقانی ایران به یک جامعه‌ی مدرن از طریق تأسیس نهادهای جدید آموزشی، دیوانی، قضایی، نظامی و انتظامی، خدمات فراوان کرد. اما او این ترفند وقیح را باب کرد که در ایران می‌توان در قالب «قانونی»، یعنی با حفظ ظواهر قانون اساسی و برگزاری متناوب انتخابات، به استبداد مطلق حکومت کرد. بیچاره محمدعلی‌شاه قاجار این ترفند را کشف نکرد. او مجلس را به توپ بست. اگر او هم مثل رضاشاه عمل کرده بود، می‌توانست درکنار مجلسی فرمایشی به سلطنت خود ادامه دهد، یعنی با تقلب در انتخابات، مجلس را از طرفداران خودش پر کند. محمدعلی‌شاه این تقلب را نکرد و سلطنت را مفت باخت!

بدترین بدعتی که در نظام حقوقی پس از مشروطیت اتفاق افتاد، حفظ قالب و حذف محتوا بود. مثلاً ناصرالدین‌شاه حکم قتل امیرکبیر را شخصاً امضا می‌کرد، اما رضاشاه به کارگزاران نظمیه و امنیه دستور می‌داد که برای نصرت‌الدوله فیروز، سردار اسعد و تیمورتاش، پرونده بسازند و آن‌ها را در «مراجع صلاحیت‌دار» و «برابر مواد قانون» مجازات کنند! مثال‌های دیگر، این سوءاستفاده از قانون را بهتر نشان می‌دهد:

۱- رضاخان سردارسیپه، در مقام یک سردار نظامی با تقلب و تغلب، رئیس الوزرای ایران شده بود، اما به این قدرت هم قانع نبود و می‌خواست رسماً حاکم مطلق باشد. قانون اساسی مشروطیت، سلطنت را در خاندان قاجار موروثی کرده بود. سردارسیپه، به‌منظور رسیدن به هدف خود، وقتی روحانیت در ۱۳۰۳ با جمهوری شدن ایران مخالفت کرد، با زور و ارباب و به خلاف قانون اساسی، قانون انتقال سلطنت را از خاندان قاجار به خاندان پهلوی از قوه‌ی مقننه گذرانید و